

Η ΕΛΛΗΝΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ Ι. Ν. ΘΕΟΔΩΡΑΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στὸ λίγο χρόνο ποὺ μοῦ ἐδόθη δὲν θὰ μπορέσω ν' ἀναπτύξω σὲ πλήρη ἐνότητα τὸ θέμα ποὺ ἔχω ἐτοιμάσει γιὰ τὴν ἐλληνικότητα στὸ ἔργο τοῦ Δασκάλου μου. Ὅλο τὸ ἔργο τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακοπούλου μὲ δυὸ λέξεις: ἔχει γιὰ κέντρο τὴν Ἑλλάδα, συνδέει δηλαδὴ τὴν ἀρχαιότητα καὶ τὸ νεο-ελληνισμὸ μὲ ἔντονες θέσεις καὶ λόγο, δείχνοντας τὴ συνέχεια καὶ τὴν πορεία τῆς ἐλληνικῆς ἱστορίας.

Ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος τοποθετεῖ μέσα στὸ χρόνο τὴν ἱστορικὴ παρουσία τοῦ ἐλληνισμοῦ, ἀναλύει τὰ προβλήματα, τὰ βιώματα καὶ τὴ θέση του μέσα στὸν κόσμο. Ἐπίστευε καὶ ὑποστήριζε ὅτι ὀφείλουμε ν' ἀποκτήσουμε σαφήνεια γιὰ τὸ εἶναι μας καὶ ἔτσι νὰ τοποθετήσουμε τὸν ἑαυτό μας μέσα στὸν κόσμο καὶ τὸν σκληρὸ ἀγώνα τῆς ζωῆς.

Εἴτε ἀπὸ ἐξωτερικὴ ἀφορμὴ εἴτε ἀπὸ ἐσωτερικὴ ἀνάγκη ἔγραφε ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος πάντα ἐσέβετο τὴ σκέψη του καὶ τὴ μορφὴ τῆς καὶ ἔνιωθε ὑποχρεωμένος νὰ μείνει πιστὸς στὸ εἶναι του, νὰ δώσει δηλαδὴ μὲ τὸ γραπτὸ του ἐξ ὀλοκλήρου τὴν οὐσία τοῦ ἑαυτοῦ του. Ἐπίστευε ὅτι εἰδικὰ στὸν φιλοσοφικὸ λόγο πυκνώνονται σὲ ἐνιαία σύνθεση ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς ψυχικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ζητοῦν ἔκφραση.

Θ' ἀναφερθῶ λοιπὸν μόνο σ' ἓνα τμῆμα τῆς ἐργασίας μου γιὰ τὴν ἐλληνικότητα του, δηλαδὴ τὴ θέση του γιὰ τὸ πῶς καὶ πότε γεννᾶται τὸ νεο-ελληνικὸ ἔθνος, δηλαδὴ τὸ '21 καὶ τὶς ἰσχυρὲς δυνάμεις ποὺ διαθέτει ἡ ἐλληνικὴ ψυχὴ!

Ὁ ρεαλισμὸς κι ὁ ἰδεαλισμὸς εἶναι ἀνέκαθεν δύο ἀντιθετικὲς τάσεις τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος. Ὁ πρῶτος, ἐξωστρεφικός, ζητᾷ νὰ προσαρμοστεῖ στὰ πράγματα. Ὁ δεύτερος πηγάζει ἀπὸ ἐσωτερικὸ πλοῦτο, ἀπὸ πίστη σὲ εὐγενεῖς ἰδέες καὶ μ' αὐτὲς θέλει νὰ ὑποτάξει τὰ πράγματα. Ἡ ἐλληνικὴ φυλὴ στὴν ἱστορικὴ τῆς διαδρομὴ καὶ στὶς περιπέτειές τῆς ἀντέταξε ὡς ὄργανα καὶ τὶς δύο τάσεις παράλληλα καὶ ἰσόρροπα. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ ἰδιάζον γνῶρισμά τῆς καὶ μ' αὐτὸ ἀντιστάθηκε σὲ κάθε δοκιμασία, στὴ διαδοχὴ τῶν αἰώνων. Ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος πιστεύει ὅτι γιὰ τὸν Ἕλληνα ὁ ρεαλισμὸς κι ὁ ἰδεαλισμὸς δὲν εἶναι τάσεις ἀντιθετικὲς ἀλλὰ ζωτικὲς κεραιὲς τοῦ ὁργανισμοῦ του.

Ὁ Ἕλληνας κρατοῦσε πάντα αὐτόνομη τὴν προσωπικότητά του ἀπέ-

ναντι στις ξένες ιδεολογίες και ρεύματα π.χ. απέναντι στη λατρεία του Διονύσου, κατά την αρχαιότητα, και απέναντι στο χριστιανισμό αργότερα. Είχε έμφυτη λογική των πραγμάτων και συνένωσε την ιδέα με την πραγματικότητα. Έτσι για να πολιτογραφηθεί στην έθνική λατρεία ο παράφορος Διόνυσος χρειάστηκε να ύποταχθεί στο μέτρο των Δελφών. Ο χριστιανισμός, έπειτα, με τους Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας έγινε Λόγος. Για τον Ί. Ν. Θεοδωρακόπουλο κανένα πνεύμα δεν κατόρθωσε ποτέ να ένοικήσει μόνιμα την Ελλάδα, αν οί άνθρωποι αυτού του τόπου δεν το έφερναν στα μέτρα του και δεν το εξανθρώπιζαν.

Η ρεαλιστική και ιδεαλιστική κράση του ελληνικού πνεύματος ανανεώνεται με τους αγώνες. Η πολυκίνδυνη πραγματικότητα του Έλληνα είναι γι' αυτόν από την αρχαιότητα ως σήμερα μόνιμη κατάσταση και του τόνωσε την έμφυτη έπινοητικότητα του και τη συνήθεια του αυτοσχεδιασμού. Την πνευματικότητά του ο Έλληνας την κερδίζει με αδιάκοπο αγώνα. Κάθε μορφή της με τους αυτογέννητους και ανανεούμενους θεσμούς του τόπου παρουσιάζεται κάθε φορά σαν πρωτόπλαστη.

Και ο νέος ελληνισμός, που τα πολιτικά του θεμέλια έβαλε το Εικοσίνη, ενώ τα πνευματικά του θεμέλια είναι απόκρυφο έργο του καιρού της Τουρκοκρατίας είναι πρωτόπλαστη μορφή της μιᾶς και πολύπαθης ελληνικής έλευθερίας. Η μορφή αυτή του ελληνισμού έχει τα βασικά της ιστορικά γνωρίσματα, την παιδικότητα μαζί και την ανδρικότητα, την αισθητική δηλαδή και την ήρωική αντιμετώπιση των προβλημάτων της ζωής. Η μορφή του ελληνισμού είναι κατά βάθος τραγική και πνευματική, καθώς συναντώνται επάνω της ο ρεαλισμός και η ιδεαλιστική ανάταση. Εν τούτοις μορφή πρωτόπλαστη κατά τον τύπο του καιρού και το αίτημα της ιστορικής στιγμής.

Οί νέοι Έλληνες κατόρθωσαν με αίμα και με πνεύμα να μορφώσουν προσωπικότητα, και να μεταδώσουν πνευματικότητα και σε άλλους λαούς.

Την εξέγερση των Ελλήνων κατά των Τούρκων, περιγράφει ο Ί. Ν. Θεοδωρακόπουλος: «Καθώς οί υπόδουλοι Έλληνες εξέρχονται από το έρεβος της δουλείας, οί πανευδαίμονες θεοί δακρύζουν από χαρά, ο άκοίμητος Πᾶν σκυρτᾶ κι ανασύρει την πανάρχαια φλογέρα του, ή χρυσή λύρα του. Απόλλωνα άκούεται πάλι παντού, στ' αρχαία έρείπια, στους φλοίσβους των ποταμών, στους ψιθύρους των δασών. Ο φθόγγος της έλευθερίας εισχωρεί εις τα βάθη των αιώνων και με το άκουσμά του παύει ο αιώνιος βόγγος των νεκρών... Και φθάνει ή Έλπις μέχρι τη Βασιλεύουσα, όπου έπεσε ο βασιλιάς και θα μαρτυρήσει ο Πατριάρχης...».

Χαρακτηριστικό αυτό το απόσπασμα! Ο Δάσκαλος συνδέει απλά και δυνατά την αρχαιότητα με το Βυζάντιο και αυτά με το νεοελληνικό έθνος

καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Κατ' αὐτόν, τὸ ὀλιγάνθρωπο ἔθνος τῶν Ἑλλήνων ἀποφασίζει τότε νὰ καταθέσει τὴ ζωὴ του ὡς ἀπλοῦν ἐνέχυρο τῆς ἐλευθερίας.

Στὸν ἱερὸν βράχον, ποὺ λέγεται Ἑλλάς, γιὰ τὸν Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλο ἀναδύονται οἱ μεγάλες ιδέες τῆς ἐλευθερίας, τῆς πατρίδας, τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πολιτείας, ἡ ιδέα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ιδέα τοῦ κάλλους καὶ τῆς λεβεντιάς, τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων του. Τὸ Εἰκοσιένα, γιὰ τὸν Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλο, εἶναι ἡ κορυφὴ διὰ τῆς ὁποίας οἱ Νεοέλληνες εἰσῆλθαν στὴν ἀθανασία, ὅχι στὴν ἀφηρημένη ἀλλὰ τὴ συγκεκριμένη καὶ κατάφωτη ἀπὸ τὴν ιδέα τῆς ζωῆς.

Ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος παρατηρεῖ ὅτι οἱ Ἕλληνες ἔδωσαν πολὺ περισσότερα ἀπ' ὅσα πῆραν. Ἐπίσης ὅτι ἐμεῖς πάνω ἀπ' ὅλα δὲν συνειδητοποιοῦμε τὴν ἱστορικὴ μοῖρα τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ὁ νεοελληνισμὸς εἶναι φαινόμενο ἔξω ἀπὸ τὴ θεωρητικὴ ιδεολογικὴ κίνησι τῆς γαλλικῆς ἐπανάστασης, ἡ ὁποία δὲν ἦταν δυνατόν νὰ δώσει συνθήματα στὴν ἑλληνικὴ, διότι ἐκείνη ἦταν ἐμφύλιος πόλεμος ἐνῶ ἡ ἑλληνικὴ ἦταν πραγματικὴ ἐθνικὴ ἐπανάστασις. Ἀκόμη ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς δὲν εἶναι ὁ θεωρητικὸς καὶ σκηνοθετημένος τῆς γαλλικῆς ἐπαναστάσεως μὲ τὰ ρητορικὰ κηρύγματα περὶ δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι κατάστασι ψυχῆς καὶ ἄμεσο λαϊκὸ βίωμα. Δὲν εἶναι ὁ ἑλληνικὸς ἀνθρωπισμὸς φώτισις ἔξωθεν ἀλλὰ τὸ ἱλαρὸ φῶς τῆς παραδόσεως.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐλευθερία ἐμφανίζεται ὡς ἱστορία καὶ μῦθος. Ἡ μὲν ἱστορία ἐγγυᾶται τὸ ὑψηλὸ πνεῦμα τοῦ μύθου, ὁ δὲ μῦθος τὸ μεγαλεῖο τῆς ἱστορίας. Τὸ ἀμοιβαῖο φῶτισμα ἱστορίας καὶ μύθου καθιστᾷ δυνατὴ τὴν κατανόησι τῶν μεγάλων ἱστορικῶν γεγονότων. Ὅπου ἐνώνονται καὶ τὰ δύο ὑπάρχει ἱστορικὸ μεγαλεῖο.

Καὶ ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος ὑποστηρίζει ὅτι ἡ μελλοντικὴ μας ἐξέλιξις, ὅποια καὶ ἂν λάβει μορφὴ ἢ κοινοπραξία τῶν λαῶν, θὰ ἐξαρτηθεῖ ἀπὸ τὸ ἂν κατορθώσουμε νὰ συνθέσουμε ἐκ νέου ὅλα τὰ δόκιμα στοιχεῖα τῆς παραδόσεως σύμφωνα μὲ τὰ σκληρὰ αἰτήματα τῆς σημερινῆς ζωῆς. Γιὰ τὴν ἐπιβίωσή μας ὁρὸς ἀπαραίτητος νὰ κρατήσουμε τὴν εἰδικὴ ὀντολογία καὶ τὴν ὁμολογίαν πρὸς αὐτὴν δεοντολογία. Ἄν μεταφέρουμε ἐδῶ ξένη δεοντολογία, κινδυνεύουμε νὰ συνθλίψουμε τὸ εἶναι μας.

Μόνιμα γνωρίσματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος ἡ εὐκινησία καὶ ἡ ἐφευρετικότητα. Ἐπίσης ὁ αὐτοσχεδιασμὸς μὲ τὴν καλὴ καὶ τὴν κακὴ ἔννοια συνοδεύει τὴ ζωὴ ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως σήμερα. Ἀπὸ τὸν ἴδιο νόμο διέπεται ὅχι μόνο ἡ πολιτιστικὴ μας ἱστορία ἀλλὰ καὶ ἡ πνευματικὴ μας ζωὴ. Καθ' ὅσον ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ καταξιώσει τὴν παράδοσι χωρὶς νὰ παραγνωρίσει τὰ αἰτήματα τῆς συγκεκριμένης ἱστορικῆς στιγμῆς. Ἡ παράδοσι κινεῖται κι ὁ πνευματικὸς ἄνθρωπος πρέ-

πει νὰ στερεώσει τὴν πνευματικὴ τοῦ ὑπαρξῆς μέσα στὴν κινούμενη παράδοση. Ἡ καταξίωση τοῦ παρελθόντος ἀπὸ τὸ παρόν, λέει ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος, εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἐκράτησε εἰς αἰώνων νεότητα τὸν ἀρχαῖο ἐλληνικὸ πολιτισμό. Καὶ οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες καὶ οἱ Ἕλληνες τοῦ '21 ἀλλὰ καὶ οἱ νεώτεροι Ἕλληνες εἶχαν γιὰ μέτρο πραγμάτων πάντα τὸ ἐλεύθερο πνεῦμα καὶ τὸ Θεό. Καὶ γιὰ τὸν Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλο καὶ σήμερα, ὅπου τὰ πάντα ἔχουν ἀναμοχλευθεῖ, οἱ σταθερὲς ἀξίες τῆς ζωῆς παραμένουν ὁ Θεὸς κι ὁ ἄνθρωπος. Ἄλλοι λαοὶ ἔχουν τὰ πλάτη καὶ τὰ πλούτη τῆς γῆς, εἶναι μεγάλοι ὄγκοι ζωῆς, ἐμεῖς δὲν ἔχουμε παρὰ μόνον τὴν ποιότητα τοῦ ἀνθρώπου. Κι αὐτὴ τὴν ποιότητα ἔχουμε χρέος νὰ ὑψώσουμε, καὶ νὰ κρατήσουμε τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξὴ πάνω ἀπ' ὅλα.

Τὰ σύγχρονα ρεύματα τῆς ἐποχῆς, ὁ μηχανισμός, οἱ τυποποιημένες ἰδεολογίες τῶν μαζῶν, ὁ εὐδαιμονισμὸς καὶ ὁ καταναλωτισμὸς ἀπειλοῦν νὰ ἐκμηδενίσουν καὶ νὰ καταχώσουν τὴν προσωπικότητα. Αὐτὴν ποὺ ὁ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλος ὀνομάζει *σχεδία τοῦ βίου μας*. Ὅσον ἔχει ἀνάγκη νὰ συγχρονισθεῖ τεχνικῶς καὶ οἰκονομικῶς ὁ νέος ἐλληνισμός, ἄλλη τόση ἔχει νὰ μείνει ἀσυγχρόνιστος ὡς πρὸς τὰ δόκιμα στοιχεῖα τῆς πνευματικῆς παραδόσεως καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ, ἀκέραια ἐφ' ὅσον αὐτὰ εἶναι τὰ ὄργανα λειτουργίας τῆς ζωῆς του.

Ἡ διδασκαλία τοῦ Ἰ. Ν. Θεοδωρακόπουλου μᾶς μύησε σ' ἓνα μεγάλο αἰώνιο σύμβολο, *ἐλληνικῆς καὶ παγκόσμιας* μαζί ἀκτινοβολίας καὶ κύρους. Πέρα ἀπὸ τὰ κείμενά του μὲ τὴ στέρεη διαλεκτικὴ, τὴ διαύγεια καὶ τὴ μεταφυσικὴ προοπτικὴ, τὸν βλέπουμε σὰν ζωντανὴ παρουσία πάνω στὴν ἔδρα καὶ ἀκοῦμε τὸν προφορικὸ τοῦ λόγου, ἀργό, μεστὸ κι ἐπίσημο καὶ συγχρόνως θερμό, φιλικό, πατρικό. Αὐτὸς πρὸ παντὸς ὁ λόγος, ποὺ ὡς προφορικὸς εἶναι ἐφήμερος, ἔχει ἐγγραφεῖ στὴν ψυχὴ μας ἀνεξίτηλα. Ἄλλωστε ζωὴ αὐθεντικὴ σημαίνει ἀκριβῶς τραγικὴ συνείδηση τοῦ ἐφήμερου μαζί καὶ τοῦ Αἰώνιου. Τὸ ἐφήμερο μᾶς καλεῖ στὸν ὑπεύθυνο ἀγώνα τῆς ἐλληνικῆς κι ἀνθρώπινης δημιουργίας. Ἡ ἴδια ὁμῶς ἡ κλήση τοῦ καὶ ὡς ὀραματισμὸς τοῦ μέλλοντος ἔχουν τὸ λυτρωτικὸ στοιχεῖο τῆς αἰωνιότητος! Πολύτιμη καὶ τοῦτο ὑποθήκη τοῦ Δασκάλου μας.

Ἀγγελικὴ ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ
(Ἀθῆναι)

